

IKEA

- styrtrik gratispassasjerer på andres sikkerhetsarbeid

Av Carin Leffler, fagrådgiver, Framtiden i våre hender, mai 2022

En ny research, laget av Framtiden i våre hender og nettverket Clean Clothes Campaign, viser at IKEAs etiske retningslinjer, stikk i strid med det selskapet gir inntrykk av, har vært et utilstrekkelig verktøy for å gjøre fabrikkene i Bangladesh sikre. IKEA vil ikke signere på den livreddende sikkerhetsavtalen i Bangladesh¹ og er dermed gratispassasjerer på andre selskapers etikk- og sikkerhetsarbeid ved to av fabrikkene som omfattes av sikkerhetsavtalen. I 2014 og 2015, når disse to fabrikkene ble underlagt sikkerhetsavtalen ble det avdekket en rekke kritikkverdige, noen endog livsfarlige, forhold. IKEA hadde da vært kunde ved fabrikkene i henholdsvis (minst) 1 og 7 år.

De andre to av selskapets leverandører/fabrikker dekkes ikke av den livreddende avtalen.

IKEA nekter dessuten å offentliggjøre sin leverandørliste og gjør det svært vanskelig for forbrukere, organisasjoner, journalister og andre å spore varer tilbake til produksjonsstedet. Likevel har vi klart å koble varer til alle IKEAs hovedleverandører.

IKEA har ved flere anledninger blitt oppfordret til å signere på sikkerhetsavtalen i Bangladesh. Interiørgiganten har gjentatte ganger prøvd å gi inntrykk av at selskapets etiske retningslinjer, IWAY, ivaretar sikkerheten minst like bra, eller bedre enn sikkerhetsavtalen,² noe som har blitt tilbakevist av Framtiden i våre hender og nettverket Clean Clothes Campaign.

¹ Sikkerhetsavtalen er svært anerkjent program som har forbedret sikkerhetssituasjonen i Bangladesh' klesfabrikker. Arbeidet startet i 2013, etter kollapsen av Rana Plaza hvor 1138 arbeidere ble drept og over 2500 ble skadet. Merkevareselskapene og fagforeninger i Bangladesh og på globalt nivå opprettet tekstilhistoriens første, omfattende avtale for å skape sikre fabrikker. Sikkerhetsavtalen kan vise til store fremganger når det gjelder sikkerhetsarbeidet i tekstilfabrikkene i Bangladesh.

² se for eksempel

<https://www.nrk.no/norge/-ikea-ma-ta-ansvar-1.15750154> (2021)

<https://www.dagbladet.no/kultur/flere-veier-til-malet/69789119> (IKEA, debattinnlegg 2018)

<https://www.dagbladet.no/kultur/flere-veier-til-malet/69789119> (2018)

<https://www.nrk.no/livsstil/ikea-vil-ikke-signere-accord-avtale-1.11291775> (2013)

Vår research viser følgende:

IKEA nekter å være åpen om hvilke leverandører de bruker. Selv etter gjentatte oppfordringer om å offentliggjøre sin leverandørliste har selskapet så langt ikke gjort det. Slik hemmeligholdelse gjør det vanskelig å undersøke sikkerhetstiltakene og arbeidsforholdene ved fabrikkene. Det øker risikoen for brudd på arbeidernes rettigheter knyttet til sikkerhet og anstendige arbeidsvilkår.

Til tross for manglende åpenhet: Våre undersøkelser viser at interiørgiganten har fire hovedleverandører i Bangladesh: to som ikke omfattes av sikkerhetsavtalen og to som gjør det.

1) Fabrikker/leverandører utenfor og innenfor sikkerhetsavtalen, IKEA gratispassasjerer

- **Premier 1888** og **Karupannya** er ikke underlagt avtalen, fordi IKEA ikke har signert den. Vi klarer endog ikke å gjenfinne Premier 1888 i Bangladesh sitt eget system for arbeidsinspeksjoner, Department of Inspection for Factories and Establishments (DIFE) (se [her](#) og [her](#)), hvilket er bekymringsfullt. Vi spør oss om det bare er IKEA som utfører kontroller hos leverandøren?

[En rapport](#) skrevet av Framtiden i våre hender og Clean Clothes Campaign sin amerikanske partnerorganisasjon Worker Rights Consortium, avdekket i 2020 at disse to fabrikkene var livsfarlige i tilfelle det skulle oppstå brann. Selv ikke da skrev IKEA under på den livreddende avtalen. I tillegg til alvorlige sikkerhetsmangler, fortalte de intervjuede arbeiderne i rapporten også om andre svært kritikkverdige forhold: Lønninger helt ned i 30 kroner for en full arbeidsdag, fysisk og verbal trakassering, frykt for å melde ifra om kritikkverdige forhold og frykt for å organisere seg fordi de fryktet represalier fra ledelsen.

- Historiske søk viser at de to andre IKEA-leverandørene, **Zaber&Zubair** og **Noman Terry Towel**, ble underlagt sikkerhetsavtalen i henholdsvis i 2014 og 2015.³ Ikke fordi IKEA hadde signert på avtalen, men fordi andre tekstilaktører som kjøper varer fra de samme leverandørene gjorde det: H&M, Kid Interiør, Varner-Gruppen (kjedene Bik Bok, Carlings, Cubus, Dressmann, Dressmann XL o.a.), Lidl og Primark, bare for å nevne noen.

- Selv om IKEA for femte året på rad⁴ nekter å bidra økonomisk til avtalens fellesløft for å gjøre fabrikkene sikre, fortsetter de å kjøpe varer fra de samme leverandørene. IKEA, verdens største interiørselskap med antatt årlig overskudd på mange milliarder⁵ er med andre ord mangeårig gratispassasjerer på andre selskapers økonomiske innsats for å omgjøre farlige fabrikker til trygge arbeidsplasser. IKEAs unnskyldning for å slippe unna en signatur til sikkerhetsavtalen er at de vil jobbe etter deres selvpålagte, frivillige retningslinjer (IWAY).⁶ Disse retningslinjene og praksisen til dem, ser ut til å svikte med hensyn til arbeidernes sikkerhet på mange punkter.

³ bangladeshaccord.org

⁴ I februar 2018 åpnet sikkerhetsavtalen opp for at også selskaper som handler med tekstiler, ikke bare klær, kunne signere avtalen for å innlemme sine leverandører/fabrikker i sikkerhetsarbeidet.

⁵ In the financial year 2021, the global gross profit of IKEA amounted to about 12.88 billion euros, <https://www.statista.com/statistics/241801/gross-profit-of-ikea-worldwide/>

IKEA retail sales reached EUR 41.9 billion in FY21 <https://about.ikea.com/en/about-us/year-in-review>

⁶ Se kilder fotnote 1

2) Første inspeksjon innenfor sikkerhetsavtalen: Til dels farlige forhold avdekkes i inspeksjonsrapporten⁷ for to IKEA-fabrikker

- **Zaber&Zubair** har hatt IKEA på kundelisten siden 2007⁸, og mulig enda lengre. Den første inspeksjonen av fabrikken i regi av sikkerhetsavtalen skjedde i mai 2014. Totalt 110 forhold ble påpekt og pålagt utbedret.⁹

Brannsikkerhet: IKEAs egenformulerte retningslinjer slo i denne perioden (2008-2016) fast følgende: *"The IKEA supplier shall have an independent and functioning evacuation alarm with continuous sound to notify all workers about an emergency situation and to ensure a fast and safe evacuation of the IKEA supplier's facility(s)".*

Til tross for dette hadde ikke fabrikken ved første inspeksjon sentralstyrt brannalarm (item 1)¹⁰ - noe som gjør at brannalarmen går overalt i bygningen, uansett hvor brannen oppstår. Andre alvorlige sikkerhetsmangler var at noen av dørene var skyvedører (item 17) som er potensielt livsfarlig hvis mange arbeidere prøver å ta seg ut gjennom slike i en krisesituasjon. Noen av nødutgangene hadde hasper eller hengelås som var mulig å låse (item 18). De fleste dørene langs gangene som ledet til nødutgangene var branndører uten sertifisering (item 2). Fabrikken levde utvilsomt ikke opp til IKEAs egne retningslinjer for brannsikksikkerhet, og de farlige forholdene ble ikke rettet opp i 2007-2014 da IKEA var kunde, og før sikkerhetsavtalen favnet Zaber&Zubair.

Takket være sikkerhetsavtalen kom sentralstyrt brannalarm, sertifiserte branndører, som utløses automatisk ved brann, på plass noen år senere. De farlige skyvedørene ble fjernet og muligheten for å låse nødutganger med hasper og hengelås eliminert.

Bygningsstruktur: I årene etter kollapsen av Rana Plaza var det særlig fokus på sikkerhet knyttet til de bangladeshiske fabrikkenes bygningsstruktur. Fabrikkkollapser var dessverre ikke noe nytt. Allerede i 2005 kollapset fabrikken Spectrum i Savar utenfor Dhaka.¹¹ 64 arbeidere døde i denne tragedien, mens 80 ble skadet. IKEA burde ha kjent til farene ved svake bygningsstrukturer. Likevel skulle det ta 7 år, før ingeniør-teamet slapp til og bekymringsfulle forhold ble avdekket. Det viste seg at samlet vekt (eng. density of operation) var for høy i flere av etasjene (item 4) og at det ikke fantes retningslinjer som garanterer at vekten ikke blir for høy på hver etasje (item 5). Etter hvert, innenfor sikkerhetsavtalen, ble disse forholdene rettet opp. Ingeniør-teamet fant også sprekker i flere fabrikkvegger (item 3 og 24). De ble altså oppdaget og senere reparert innenfor den samme avtalen som IKEA fortsatt nekter å støtte opp under.

Elektrisitet: I IKEAs etiske retningslinjer, IWAY, skrev selskapet at *"The IKEA supplier shall ensure that other hazards in the workplace of an immediate nature are avoided. (..) Examples of other occupational hazards of an immediate character include but not limited to: (...) Dangerous electrical wires or ungrounded machines."*

⁷ Sikkerhetsavtalens inspeksjonsrapporter er offentlig tilgjengelige og gjenfinnes på sikkerhetsavtalens hjemmeside <https://bangladeshaccord.org/factories>

⁸ Kundeforholdet avdekket ved offentlig tilgjengelige dokumenter på nettet.

⁹ Se <https://bangladeshaccord.org/factories>

¹⁰ "Item" i denne sammenhengen viser til alle forhold som har blitt påpekt av kontrollteamet, og som må utbedres. Alle disse gjengis i det dokumentet som heter "CAP" og som er unikt for hver fabrikk. Se mer informasjon på Se <https://bangladeshaccord.org/factories>.

¹¹ <https://cleanclothes.org/news/2005/04/01/factory-collapsed-bangladeshi-garment-workers-buried-alive>

Til tross for dette noterte ingeniør-teamet i 2014 en rekke bekymringsmeldinger blant annet knyttet til mangelfulle elektriske koblinger, utilstrekkelig isolasjon på elektriske kabler og identifisering av kabler (items 9, 11 og 16).

• **Noman Terry Towels** har hatt IKEA på kundelisten siden i hvert fall i midten av 2014.¹² Den første inspeksjonen av fabrikken i regi av sikkerhetsavtalen skjedde i juni 2015. Totalt 91 forhold ble påpekt og pålagt utbedret.¹³

Branssikkerhet: Den første inspeksjonen av ingeniør-teamet avdekket blant annet at også i denne fabrikken var det ikke branssikre dører og skyvedører langs rømningsveiene (item 6 og 9) - sannsynligvis livsfarlig i tilfelle brann og/eller andre panikkartede situasjoner hvor mange arbeidere må ut samtidig.

Bygningsstruktur: Ingeniør-teamet noterte at også denne fabrikken sto i fare for å bli belastet med mer tyngde enn den 8 etasje bygningen ville klare (item 4): "there was no design document or analytical report which can confirm the load capacity." En plan for vektfordeling ble senere utarbeidet, fulgt opp, men var fortsatt et tema frem til 2019. Det er uklart om IKEA i det hele tatt var klar over denne saken i fabrikken hvor et stort antall badersartikler hver måned produseres for interiørselskapet.

Elektrisitet: Den første inspeksjonen etter at Noman Terry Towels ble innlemmet i avtalen viste at fabrikken ikke kunne påvise regelmessige kontroller av det elektriske systemet (item 4) som kan forhindre blant annet brann og elektriske støt som i verste fall kan utgjøre en livsfare. Videre avdekket inspeksjonen blant annet at det hadde blitt brukt en dørmatte som isolasjon i stedet for en godkjent gummimatte (item 22). Videre var ikke kabler blitt skikkelig identifisert (item 15) og en elektrisk fordelingsentral (eng. electrical distribution box) var plassert ved en vannkilde slik at det kunne komme vann oppi denne (item 13). Noen få år senere, takket vare sikkerhetsavtalens systematiske arbeid, var alle disse, og en rekke andre påpekte forhold, utbedret av ingeniører med spesialkompetanse.

Foreløpig oppsummering: IKEA er gratispassasjerer ved to Accord-fabrikker - de andre to av selskapets leverandører/fabrikker dekkes ikke av avtalen i det hele tatt. I 2014 og 2015 ble det avdekket en rekke kritikkverdige, noen endog livsfarlige, forhold ved disse fabrikkene. IKEA hadde da vært kunde ved fabrikkene i henholdsvis (minst) 1 og 7 år.

3) Research torpederer IKEAs hemmelighold

Som tidligere nevnt nekter IKEA å være åpen om hvilke leverandører de bruker. Selv etter gjentatte oppfordringer om å offentliggjøre sin leverandørliste har selskapet valgt å ikke gjøre det. IKEA legger heller ikke til rette for sporing av sine produkter. Kun etter omfattende undersøkelser kan vi fastslå fra hvilke fabrikker en håndfull varer kommer fra.

¹² Kundeforholdet avdekket ved offentlig tilgjengelige dokumenter på nettet.

¹³ Se <https://bangladeshaccord.org/factories>

- **Zaber&Zubair, Noman Terry Towel og Premier 1888** produserer enkle, billige ting som badehåndklær, håndklær, vaskekluter, forklær og lignende. Den siste leverandøren, **Karupannya**, produserer tepper, matter, gardiner, overtrekk og andre tekstiler til hjemmet.

IKEA-varer: Vaskekluter fra en fabrikk som omfattes av sikkerhetsavtalen (Noman Terry Towel, IKEA gratispassasjerer) og kjøkkentekstiler fra en fabrikk som ikke omfattes av sikkerhetsavtalen (Premier 1888).

IKEA-teppe fra en fabrikk som ikke omfattes av sikkerhetsavtalen (Karupannya).

- **H&M** signerte sikkerhetsavtalen i 2013, og har til forskjell fra IKEA, [åpne leverandørlister](#). I tillegg er mange av selskapets varer sporbare. Derfor vet vi at H&M også produserer ved både Zaber&Zubair og Noman Terry Towel. Vi fant to identiske håndklær som er produsert ved sistnevnte fabrikk for henholdsvis H&M¹⁴ (signert avtalen) og IKEA (gratispassasjerer).

Identiske håndklær fra samme fabrikk: Den gule produsert for IKEA, den beige produsert for H&M.

Bakgrunn:

Sikkerhetsavtalen (International Accord) er en avtale

- hvor så langt [171 kles- og tekstilkjeder har inngått et juridisk forpliktende samarbeid](#) - et felles løft for å gjøre minst [de 1715 fabrikker som avtalen nå dekker](#), trygge
- hvor sikkerhetsavtalens sekretariat sørger for at selskapene etterlever avtalen
- hvor ingeniørteam med spisskompetanse kontrollerer og pålegger utbedringer innenfor områdene brannvern, bygningssikkerhet og elektrisk anlegg
- hvor alle kontrollrapporter og pålegg om utbedringer ved hver enkelt fabrikk ligger åpent på sikkerhetsavtalens hjemmeside, bangladeshaccord.org
- hvor fagbevegelsen spiller sentrale rolle i alle beslutninger som tas, også med hensyn til sikkerhetsopplæring av fabrikkarbeiderne
- som har en klagemekanisme som gjør det trygt for arbeiderne å melde ifra om bekymringsverdige forhold og hvor de vet at bekymringsmeldingene blir fulgt opp i henhold til en fastlagt prosedyre

¹⁴ H&M sitt håndkle kunne identifiseres ved å søke på varens ID på H&Ms hjemmeside, som leder frem til denne varen, og hvor fabrikkens navn er oppgitt. H&M har nemlig ikke bare åpne leverandørlister, men gir allmenheten mulighet til å spore (de fleste) varer tilbake til produksjonsstedet.

- som sikrer at arbeiderne får lønn selv om fabrikken de jobber på må stenge midlertidig for å rette opp farlige forhold
- som krever at selskapene må betale nok for varene, slik at leverandørene har råd til å gjøre nødvendige utbedringer
- som pålegger selskapene å slutte å kjøpe varer fra fabrikker som nekter å gjøre fabrikkene trygge.

→ IKEAs selvpålagte, frivillige retningslinjer (IWAY) og praksis ser ikke ut til å sikre noen av disse punktene.

Hvorfor er det et problem at merkevareselskaper velger å ikke signere sikkerhetsavtalen, men i stedet er gratispassasjerer?

Avtalen kan bare være effektiv når mange selskaper bidrar til avtalen, økonomisk, men også når det gjelder å felles innflytelse for å kartlegge og forebygge farlige forhold og å utbedre disse. Selskaper som handler klær og tekstiler fra Bangladesh, men som ikke signerer på avtalen, herunder gratispassasjerer som kjøper varer fra Accord-fabrikker uten å være med på å finansiere utbedringer, undergraver potensialet til felles innflytelse. Ikke bare unnlater de å bidra til sikkerheten til disse fabrikkene ved å la være å ta sin del av kostnadene. De, til forskjell fra selskaper som har signert avtalen, er heller ikke pålagt å slutte å kjøpe varer fra fabrikken hvis fabrikkeieren nekter å gjøre sikkerhetsmessige utbedringer.